

Bulletin Nr 4, 2007

Innehållsförteckning

Om bulletinen <i>Ingmar Oldberg</i>	2
ICCEES:	
Rapport från upptaktskonferens 2007 <i>Disa Håstad, Petter Stålenheim, Irina Sandomirskaja</i>	2
Sovjetunionens fängslade humor <i>David Cesarini, Claes Ericson</i>	5
Nationalistisk trend i Ryssland <i>Olof Kleberg</i>	10
Fortsatt rättslöshet i Tjetjenien <i>Madina Kij (Magomadova)</i>	12
Artur Lundkvists fatala felbedömning av rysk litteratur <i>Magnus Ljunggren</i>	14
Recension:	
Vild kapitalism och gammal byråkrati av Ann-Mari Sätre Åhlander <i>Olga Granlöf</i>	15

Om bulletinen

Ingmar Oldberg, forskningsledare, FOI, ingold@foi.se

Sällskapets styrelse genomförde som bekant en omröstning per e-mail om de tre mest populära namnförslagen som förts fram av medlemmarna. Av de 37 avgivna rösterna fick *Östbulletinen* och *Utblick öst* 14 röster vardera och *Bulletinen* fem röster. Vid sitt novembermöte beslöt styrelsen att välja namnet *Östbulletinen*. Det kanske inte är det mest fantasieggande namnet enligt min mening, men det är lätt att komma ihåg och riskerar inte sammanblandning med andra organ. Det nya namnet planeras gälla från nr. 1 2008, då också andra förändringar skall ske.

Bidrag av alla slag till bulletinen välkomnas till ovanstående adress. Nästa manusstopp är 16 mars.

ICCEES

Rapport från Sällskapets upptaktskonferens inför världskongressen

Disa Håstad, Petter Stålenheim, och Irina Sandomirskaja

Med stora förväntningar inbjöd Sällskapet till en forskarkonferens på Handels-högskolan den 9 november 2007, dagen före vår jubileumskonferens om Sven Hedin på samma plats. Syftet var att elda forskarna i Sverige att inrikta sitt arbete mot ICCEES' världskongress i Stockholm 2010, så att vår representation där blir bred och Sverige inte behöver skämmas.

Vi lyckades över förväntan. Ett stort intresse noterades, och det kom publik hela dagen. Över tjugo personer presenterade sina forskningsprojekt. Sessioner hölls i två salar med Irina Sandomirskaja, Disa Håstad och Petter Stålenheim som ordförande för panelerna. Här följer korta resuméer av presentationerna, vilka tillsammans kan ge en (visserligen ofullständig) översikt över pågående östforskning på universiteten i Sverige.

Vid en panel rapporterade *Lars Elenius* från Luleå tekniska universitet om ett nätverksprojekt med grannländerna, vilket rör moderniseringen i Barentsregionen. Målet är att skriva en gemensam historiebok och encyklopedi. Tre konferenser har man hittills hunnit med, nämligen om bruk och missbruk av historia, om industrialiseringsprocessen i regionen samt om regionens nordliga identitet. Man hoppas få draghjälp av polaråret 2007-2008 och att historieboken ska vara klar till slutet av 2009.

Thomas Marmefeldt från Södertörns högskola talade om transnationella tillväxtområden under rubriken "Morality of Markets and Monetary Stability in Central Asia. The Trade-Aid Nexus and the Complementarity between Civil Society and the Monetary System." Det framgick att det är svårt att bygga gemensamma marknadsmodeller, ifall man inte har liknande värderingssystem i det civila samhället. Marmefeldt vill fortsätta med ett projekt om Centralasien, där problemen man koncentrerar sig på handlar om hur man kan samarbeta, kommunikation och marknad som språk, samt marknadsmoral.

Bengt Svensson vid Stockholms universitet redogjorde för sina forskningar kring "Perestroikanomics", om den ekonomiska

debatten i Ryssland under Gorbatsjov 1985-1991. Ämnet är inte särskilt utforskat, eftersom man koncentrerat sig på vad som gjordes. Debatten förändrades enligt Svensson över tid: först skulle västlig ekonomi bemötas och fördömas enligt ett centralkommittébeslut 1984, men så småningom blev debatten mer analytisk.

På eftermiddagen tvang beklagligt nog det stora antalet talare desamma att begränsa sig i tid. *Pär Gustafsson* från Växjö universitet gjorde en powerpoint-exposé om ”Ryska domstolar och ekonomiska aktörer”.

Helene Carlbäck, docent i historia vid Södertörns högskola, redogjorde för sina pågående studier under titeln ”Makt, lojalitet och motstånd. Medborgarnas skrivelser till myndigheterna på 1940- och 60-talet i Sovjetryssland”.

Ann-Mari Sätre Åhlander, docent vid Institutionen för euroasiatiska studier, Uppsala universitet, talade om ”Gender and family strategies for entrepreneurship in Russian regions”.

Maria Engström från Stockholms universitet tog upp euroasianismen i både i Ryssland och Tyskland på 20- och 30-talet och dess nya anhängare, neo- Eurasianisterna, i dagens Ryssland. Detta var en mycket intressant rapport från ett för de flesta okänt fält.

Susanna Witt från Uppsala universitet talade underfundigt om ”Totalitarism och översättning: kontroll och konflikt i sovjetiska översättningspraktiker”.

Slutligen talade *Ludmila Pöppel* och *Tora Hedin* från Stockholms universitet om ”Språk i totalitära samhällen—utveckling och variation”. De båda har disputerat de senaste åren på det politiska språket i Sovjetunionen respektive Tjeckien.

Konferensens andra panel inriktades på viktiga frågor inom humaniora, med fokus på historia, social utveckling efter det sovjetiska systemets fall och processer i Öst- och Centraleuropa i ett postkolonialt perspektiv. Av särskilt intresse var frågorna hur 1900-talets historia påverkade de nya nationella staterna, deras minne och identitet, på vilket sätt globala processer som avsovjetisering och europeisering anpassas till staternas gamla och rika kulturer och vardagsliv.

Janusz Korek vid Stockholms universitet tog upp dessa problem i sitt föredrag ”Om Öst- och Centraleuropa i ett postkolonialt perspektiv”. Korek diskuterade de nya forskningsmetoder som utvecklas i studier av regionen i termer av en övergång från ett sovjetologiskt till ett postkolonialt paradigm. Han presenterade även ett pågående projekt, inom vilket han studerar det litterära och politiska tänkandet i mellankrigstidens polska modernism under titeln ”Mellankrigstidens östeuropeiska utopier och Stanislaw Ignacy Witkiewicz's dystopi”.

Vidare talade *Thomas Borén*, som är kulturgeograf vid Stockholms universitet med erfarenhet av *urban studies*, vilket är ett tvärdisciplinärt forskningsområde som börjar utvecklas i Sverige med tillämpning på Ryssland. Borén presenterade sin forskning under rubriken ”Städer och stadsliv i Ryssland ur Jurij Lotmans kultursemiotiska perspektiv”.

Eva Elmgren, litteraturforskare från Lunds universitet, berättade sedan om en av Ungerns viktigaste poeter under 1900-talet, dess första och förmodligen mest kontroversiella modernist, Endre Ady. Elmgrens korta föredrag fortsatte på Koreks tema med centraleuropeiska avantgarderörelser inom litteratur och konst, deras estetiska och politiska

program samt deras internationella förbindelser och mångkulturella rötter.

Carl Cederberg, filosof vid Södertörns högskola, presenterade därefter sin blivande avhandling om Emmanuel Levinas, en av de få stora filosoferna med östeuropeiska rötter och erfarenheter som starkt påverkar dagens debatt inom europeisk filosofi om etik, politik och historia. I sin presentation "Om idén om den europeiska mänskligheten hos Husserl och dess fortsättning i senare filosofi, särskilt Heidegger/Levinas" diskuterade Cederberg faran att västlig forskning omvandlar människor i öst till omänskliga objekt och påpekade vikten av kritiska synsätt för att undvika detta.

Maija Runcis, samtidshistoriker vid Södertörns högskola, presenterade sedan ett forskningsprojekt som hon deltar i om "Den socialistiska familjen - en sovjetisk konstruktion i otakt med familjemedlemmarna". Detta är en komparativ studie av flera postsovjetiska länder om hur respektive familjepolitik konstruerades under sovjetmakten och senare europeisering. Hon påpekade att det fortfarande finns oklarheter bland forskare om själva den sovjetiska modellen samt om dess implimentering i vardagslivet. Genom kvalitativa metoder kommer man att få veta mera om den sovjetiska familjens verklighet samt om konsekvenserna nu efter modellens fall.

Milena Davidovic, sociolog vid Uppsala universitet med inriktning på Balkan, särskilt Serbien, presenterade sin forskning under titeln "Socialismens sönderfall och nya former av migration på Balkan". Hon visade att processerna i samhällena efter socialismens sönderfall är mycket ojämna och komplicerade, särskilt med tanke på de tragiska blodiga konflikterna under de senaste decennierna. Migration inom och till

Europa är ett av dagens mest brännande problem, och Davidovic framhöll vikten av sociologiska studier av problemet i dagens Balkan.

Barbara Törnquist-Plewa, professor vid Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier i Lund, presenterade ett nytt stort tvärdisciplinärt projekt "Whose memory, which future?" som analyserar folkfördrivningen i efterkrigstidens Europa. Projektet ska samla ihop dokumentation om och minnen av deportationer, inte minst genom att intervjua även dem som tog de deporterades plats. Projektet har även ett normativt värde genom att kunna hjälpa till att lösa konflikter förorsakade av folkfördrivning.

Karin S Lindelöf vid Södertörns högskola talade om sin doktorsavhandling inom genusstudier, "Om kön och medborgarskap ur ett kulturvetenskapligt perspektiv". Lindelöf har intervjuat unga polska kvinnor om deras roll som medborgare å ena sidan, och som kvinnor å den andra, och frågat sig vilka faktorer som förhindrar kvinnorna från ett jämställt deltagande i det politiska och ekonomiska livet. Lindelöf beskriver bland annat hur yngre polskor lär sig att kontrollera sin kvinnlighet. Hon presenterade även sina idéer om hur man kan gå vidare i forskningen om genus och medborgarskap i det nya Europa.

Slutligen presenterade *Beatriz Lindqvist*, antropolog vid Södertörns högskola, sitt projekt "Global kapitalism och vardagliga motstånd former i gränssnittet mellan Öst och Väst: marginaliseringar, arbete i den informella ekonomin, facklig organisering, transnationella processer". Där jämförs Latinamerika och Östeuropa i fråga om motståndet mot globaliseringen på en vardaglig nivå och inom fackföreningarna.

Avslutningsvis samlades alla konferensdeltagare till en slutdiskussion. Där fördes bland annat en intressant debatt om hur man skapar en anknytning mellan ICCEES-kongressens eurasiatiska tema och våra kunskaper om Öst- och Centraleuropa. Man diskuterade begreppet ”Eurasien”, dess historia och aktualitet i Sovjetunionen och det nya Ryssland, ointresset för begreppet i Centraleuropa, samt den större, mer omfattande och globaliserade kontexten, där ”Öst” och ”Väst”, ”Europa” och ”Asien” blir föråldrade geopolitiska kodnamn utan särskilt innehåll.

Sovjetunionens fängslande humor

Av *David Cesarini*, doktorand vid Nationalekonomiska Institutionen, Massachusetts Institute of Technology, USA, *Claes Ericson*, affärsutvecklare med fokus på Ryssland och Östeuropa

En rolig historia kan vara så mycket mer än ren underhållning. För medborgare i Sovjetunionen och andra diktaturer har den politiska humorn i alla tider fyllt flera syften. Först och främst var den ett sätt att i det tysta protestera mot det orättfärdiga. ”Varje skämt är en liten revolution” som George Orwell uttryckte det.

Berättandet utgjorde också ett socialt kitt, ett sätt att visa tillit och samhörighet i goda vänners lag. Bakom neddragna gardiner viskades skämten om förtrycket och ledarnas brister bland vänner och släktingar. Dessutom innebar de roliga historierna en befriande lättnad från den hårda vardagen, om än bara för en kort stund. Man kunde öppna fönstret till en

helt annan värld som man själv definierade och där man fick utlopp för den oro eller frustration över systemet som man kände. Här drev Hitler själve djävulen i exil från helvetet och de sovjetiska kosmonauterna sökte asyl på månen.

I en totalitär stat som Sovjetunionen fanns det få, om ens några, tillåtna forum att öppet kritisera ledningen. När den sovjetiska pressen slentrianmässigt kastade ur sig lögn till höger men mest till vänster utgjorde också de roliga historierna, anekdoterna, ett befriande sätt att håna makten och dess symboler. Glöm den satiriska tidskriften *Krokodil*, som ofta åberopas som ett exempel på sovjetisk självkritik. Tvärtom sanktionerades tidningen i verkligheten av staten för att få systemet att framstå som tolerant och upplyst. Satiren här var inte sällan träffsäker, men den drabbade nästan uteslutande byråkrater och emellanåt någon fabrikschef, som anklagades – förvisso ofta med rätta – för slarv och korruption. Denna typ av humor förstärkte bara bilden av att problemen med kommunismen låg i hur arvet efter Lenin vårdats och inte i grundfilosofin hos kamraterna i politbyrån.

En av få möjligheter till regimkritik, om än långtifrån ofarlig, var således att berätta anekdoter. Och även om det var ett sätt att överleva kunde det också innebära en risk för motsatsen, eller i alla fall nästan. I en känd, sovjetisk historia ringer en radiolyssnare till den fiktiva stationen Radio Jerevan och frågar hur många gånger man kan berätta ett politiskt skämt i Sovjetunionen. ”Tre gånger: En gång för sin vän, en gång för förhållningsledaren vid KGB och en gång för sin cellkamrat.” Just den typen av skämt var olagliga i enlighet med paragraf 58 i

strafflagen under rubriken ”Antisovjetisk agitation”, och det finns uppgifter om att tiotusentals sovjetmedborgare dömdes till lägerarbete under paragraf 58.

Innan vi ger oss ut på den tragikomiska färden genom antiregimhumorn är en liten varning på sin plats: Knappast alla skämt kommer att falla läsaren i smaken. Mycket av humorn är synnerligen kontextspecifik och ofta svår att uppskatta om man inte själv varit med eller medveten om de absurda inslagen i en vardag under förtryck – det skoningslösa och planlösa maktutövandet, den bristande rättssäkerheten, de ständiga köerna, hyckleriet i massmedierna och föraktet för miljön. Man bör ha i åtanke att reaktionen på den viskade anekdoten inte alltid var ”Vad roligt!” utan ”Vad sant!”, som den tjeckisk-amerikanske fysikern Petr Beckmann skarpsynt uttryckte det.

Stor, större, Lenin

Bolsjevikerna, som tagit makten efter sin kupp i Petrograd (nuvarande Sankt Petersburg) i oktober 1917, fortsatte snabbt österut med sin Röda armé genom strider mot den brokiga skaran av vita trupper. Skämten om den här tiden präglas av antimarxism och en längtan tillbaka till den på många sätt friare och tryggare tsartiden. Men också om den nye, starke ledaren – Vladimir Lenin (1917–1924). Efter Lenins död, när kulten tog fart på allvar, svepte en namnbytarvåg över den unga sovjetrepubliken, och Lenin dök upp på minst sagt oväntade ställen:

”Varför produceras det inga dubbelsängar, utan bara trippelsängar i Sovjetunionen?”

-- ”Därför att kamrat Lenin alltid är med oss.”

Under Josef Stalin (1924–1953), då de oroliga tiderna innebar att det fanns mer än någonsin att skämta om, trängde skrällen in överallt och ingen gick säker. Förföljda minoriteter som judar, polacker och balter, började utveckla sina egna skämtgenrer.

Även om själva berättandet av de politiska skämten nådde sin höjdpunkt först decennierna efter Stalins död, när sanktionerna för att berätta dem inte längre var lika hårda, var kraften i dem som tyngst under den här perioden. Också utan direkt erfarenhet av sovjet-systemet sätter man lätt skrattet i halsen, när man läser den här typen av anekdot:

En familj väcks mitt i natten av en kraftig knackning på dörren. Till slut går fadern i huset upp för att öppna. Resten av familjen ligger kvar, förlamad av skräck, medan de hör hur fadern pratar med någon vid dörren. Han kommer strax tillbaka. ”Var inte rädda. Det är ingen fara, det är bara huset som brinner.”

Början av 1930-talet innebar svält på stora delar av den sovjetiska landsbygden, med gränslösa umbäranden. Mitt i allt lidande kunde man dock höra:

En ryss och en amerikan jämför president Herbert Hoover med Stalin. ”Hoovers bedrifter är underskattade”, menar amerikanen. ”Han har faktiskt lärt folk att inte dricka.” Ryssen svarar: Visst, men den store Stalin har lärt oss att inte äta.”

Union i utförsbacke

Stalins död 1953 skulle komma att innebära början på ett gradvist skifte av innehållet i antiregimhumorn. Den nye generalsekreteraren Nikita Chrusjtjov (1953–1964) inledde snart sin avstalinisering med efterföljande töväder. De ekonomiska reformerna fick dock lika kläna resultat som försöken till försoning med omvärlden, och sovjetumorn fylldes nu av referenser till Sovjets rutschkana internationellt och det orealistiska i ambitionen att hinna ifatt Amerika. En tid med mindre skräck och mer snack:

Läraren till klassen:

”Hur är det att bo i Amerika?”

En elev:

”Amerika är ett fruktansvärt kapitalistland. Arbetarna exploateras av utsugarklassen, det finns ingen offentlig sjukvård, många barn svälter och man tar inte hand om sina äldre.”

-- ”Helt riktigt. Och vad är Sovjetunionens mål?”

-- ”Vårt mål är att komma ikapp Amerika.”

Kapplöpningen till rymden pågick för fullt, och Sovjetunionen såg i många betraktares ögon länge ut att kunna gå segrande ur den kampen. Men en rad felprioriteringar gjorde ekonomin alltmer ansträngd, och Sovjet klarade periodvis inte ens av att försörja sitt folk med livsmedel utan tvingades att importera ”kapitalistiskt överskott” från Nordamerika.

”Vem är den störste trollkarlen i Sovjetunionen?”

-- ”Chrusjtjov så klart. Han sår i Kazakstan och skördar i Kanada.”

Det är nu man i anekdoterna ser hur egenskaperna hos ledarskiktet byts från ondska och skoningslöshet till svaghet och inkompetens. De sovjetiska massorna älskade att retas med den lite grislike Chrusjtjov. Generalsekreteraren, som var i det närmaste besatt av jordbruksreformer, särskilt om de handlade om majs, fick snabbt smeknamnet ”Kukuruznik” – Majsmannen.

Under en resa till USA besökte Chrusjtjov en grisfarm, där han fotograferades. På en tidningsredaktion i Sovjetunionen diskuterade man en lämplig bildtext till fotot. ”Kamrat Chrusjtjov bland amerikanska svin” och ”Kamrat Chrusjtjov i gott sällskap” var två av förslagen, men inget föll redaktören på läppen. Till slut fick han en snilleblix: ”Chrusjtjov – nummer tre från vänster.”

Efter en tid av lättsammare anekdoter stärktes kommunistpartiets grepp om samhället under Leonid Brezjnevs mer konservativa ledarskap (1964–1982). För att undanhålla sovjetmedborgarna den negativa utvecklingen blandade man sin vana trogen indoktrinering med falsk historieskrivning, något som ofta blev absurdare än anekdoterna själva. Man kunde läsa om att Estland självmant valt att ingå som en republik i Sovjetunionen, att Berlinmuren byggts för att få bukt med massflykten av västtyskar till Östberlin och att cykeln var en sovjetisk uppfinning.

Den sovjetiska imperialismen i Östeuropa, kallad för ”broderskap mellan socialiststater” (vänner hör av sig innan de kommer och hälsar på...) skapade en särskild flora av anekdoter i de enskilda länderna. Gemensamt för

dem var Sovjets bristande respekt för den nationella identiteten och den ensidiga (ryska) nyttan av handelsförbindelserna. Uppror i Östberlin, Polen, Ungern och Tjeckoslovakien slogs brutalt ned, men varje övergrepp blev grogrund för nya skämt. En klassiker, som återberättades i flera av satellitstaterna, lyder:

Alexander Dubček, förstesekreterare i Tjeckoslovakien, gav en ovanligt öppenhjärtig intervju på sitt kontor. En västerländsk journalist ser förvånat på de många telefonerna på skrivbordet. Han ber om en förklaring.

--"Den gröna använder jag för att tala med Ungern. Och den här för Rumänien. Och den där röda för Polen."

--"Men vilken telefon går till Moskva?" frågar journalisten.

--"Moskva? Jo, för Moskva använder jag de här hörlurarna."

Färden utför accelererade under 1970-talet. Produktionsmål mättes i första hand i kvantitativa termer, vilket gjorde att fabriker alltför ofta tummade på kvaliteten. Att hitta kunder var ändå inget problem. Även om vardagslivets brister blev alltmer påtagliga fortsatte ledningen att basunera ut landets framsteg.

En besökare från Väst frågar direktören för en fabrik om produktiviteten.

"Den är utmärkt! Vi ökar ständigt produktionen. För tio år sedan tillverkade vi tiotusen enheter, för fem år sedan femtiotusen, förra året hundratusen, och i år har vi målsättningen att nå en halv miljon!"

--"Det låter enastående. Får man fråga vad det är ni tillverkar?"

Direktören tar upp en platta från det löpande bandet och läser texten på den: "Denna vara är tillfälligt slut."

Riket kör i diket

Under ett par bottenår (1982–1985) med de skröpliga ledarna Jurij Andropov och Konstantin Tjernenko, som båda dog snart efter att de kommit till makten, fylldes sovjetköken av skämt som talade om ekonomisk kräftgång och senilitet. Det skojades friskt om att den enda skillnaden mellan emellan var att den ene gick på batterier medan den andre måste stoppas in i vägguttaget. Men den ekonomiska situationen blev inte bättre under Michail Gorbatjov (1985–1991), trots färska reformprogram med klatschiga slagord som *perestrojka* och *glasnost*. Gorbatjovs reformer var i och för sig välbehövliga för ett system på ruinens brant, men resultaten blev inte den vitaliserande "återgång till den sanne Lenin" som Gorbatjov eftersträvade. Ronald Reagan var inte sen att fånga upp de senaste skämten från andra sidan järnridån för att berätta om sovjetmedborgarnas syn på situationen i landet. En av hans favoriter var:

"Är detta fulländad kommunism? Har vi verkligen nått ända fram?"

--"Vad tror du egentligen?! Det kommer att bli betydligt värre än så här!"

Kombinationen av stora statsfinansiella problem och en växande och alltmer öppen kritik blev för mycket för Sovjetunionen, som bröt samman och upplöstes i slutet av 1991. Glädjen var förstås stor bland nästan alla de före detta sovjetmedborgarna:

Strax efter kommunismens kollaps promenerar en man in på en bar och ber om en öl och ett exemplar av Pravda.

--"Vi säljer inte Pravda här längre", svarar kyparen och ger kunden hans öl.

En stund senare vinkar mannen till sig kyparen och ber återigen om en öl och en Pravda.

--"Tyvärr. Vi har inte Pravda."

En lätt irriterad kypare serverar mannen ytterligare en öl. När samma scen upprepar sig en tredje gång blir kyparen arg. Övertygad om att mannen är avsiktligt provocerande utropar han:

"Herregud, ingen läser den där skiten längre. Den gamla regimen är borta. Vi har inte Pravda här längre."

--"Jag vet, men det är så härligt att höra det!"

Den modige Boris Jeltsin tog sedan över rodret för det nyfödda Ryssland. Under hans presidentskap (1991–1999) gick landet från en kommunistisk enpartistat till en gryende demokrati. Men det var inte utan problem, och dessa blev snabbt föremål för nya skämt. Särskilt skojades det om vulgära nyrysnar och en stat där allt gick att köpa för pengar:

Coca Colas Rysslandschef ringer till Jeltsin med ett affärsförslag.

"Boris, vad sägs om att vi återinför den sovjetiska flaggan, fast med en Coca Cola-logotyp i hörnet? Vi betalar en bra slant. Vad tycks?"

Jeltsin ber om en stunds betänketid och ringer upp sin finansielle rådgivare.

"Ivanov, när går vårt kontrakt med tandkrämstillverkaren Aquafresh ut?"

Även om anekdoterna numera inte har samma tyngd eller beska eftersmak som de mest innehållsrika sovjetskänten, florerar det fortfarande anekdoter som beskriver problemen i samhället. Skämtet om Vladimir Putin (2000-) handlar ofta om den ökade maktkoncentrationen till Kreml och presidentens alltmer auktoritära ledarstil och känsllokalla yttre. Det senaste i raden av skämt om honom handlar om hans påstådda inblandning i förgiftningen av den före detta ryske säkerhetsagenten Alexander Litvinenko i London.

"Vad heter det nyaste grundämnet?"

"Putinium!"

Antiregimhumor i världen

Det har med hänvisning till de sovjetiska och östeuropeiska anekdoterna hävdats att kommunismen är den enda ideologi som gett upphov till sin egen genre av humor. Detta är bara en halvsanning. Behovet att driva med tyranner och orättvisor i totalitära system verkar finnas överallt, även då det är förenat med fara för livet eller i alla fall friheten.

Det stämmer att mycket av substansen i de sovjetiska anekdoterna var förknippat med det kommunistiska systemets egenheter, men vi vill ändå påstå att det finns flera aspekter hos den politiska humorn i kommuniststaterna som är allmängiltiga för all typ av antiregimhumor. Två teman är ständigt återkommande, vilket totalitärt land man än studerar: dels vanor och ovanor hos ledarskiktet, dels de konsekvenser som systemet får i vardagen för den enskilde medborgaren i form av allt från rädsla och oro till varubrist och reseförbud. Det finns många skämt som har dykt upp i Sovjetunionen, Nazityskland, Rumänien,

Mellanöstern eller Vietnam med den enda egentliga skillnaden att namnet på ledaren bytts ut, att en hund blivit till en kamel eller att en tjetjen har ersatts av en kurd. Idag fortsätter antiregimhumorn att blomstra där förtrycket är som hårdast: i Mellanöstern. Följande skämt cirku- lerade till exempel i Iran efter ayatolla Khomeinis maktövertagande:

*Ett flygplan förbereds för landning på Teherans flygplats och piloten meddelar sina passagerare:
"Mina damer och herrar, förbered er för landning. Spänn fast säkerhetsbältena, och ställ tillbaka klockorna ett tusen år."*

Efter störtandet av diktaturen i Irak började också skämt om Saddam Hussein snabbt sippra ut i offentligheten.

*"Hur lockar det irakiska turistministeriet turister från Kuwait och Iran?"
"Genom en stor affischeringskampanj på temat: 'Besök Irak, innan Irak besöker Er!'"*

Liknande roliga historier har sedan länge florerat i Ungern och Tjeckoslovakien sedan Sovjetmaktens brutala krossande av demokratiseringsreformerna där 1956 och 1968. Människans vilja att förlöjliga den som förtrycker tycks således vara universell. Eftersom relationen mellan grad av förtryck och djup och skärpa i skämten är tydlig, låt oss hoppas att framtiden bjuder på alltmer urvattnade politiska skämt.

En tidigare version av denna artikel publicerades i *Populär historia*, nr. 12, 2007. (www.popularhistoria.se) Den bygger i sin tur på Cesarinis och Ericsons bok *Sovjetunionens roliga*

historia – Makten, människan och skämtet, som utifrån den rika floran av sovjetisk antiregimhumor ger en introduktion till Sovjetunionens historia. (Ersatz förlag, 2006)

Nationalistisk trend i Ryssland

Olof Kleberg, redaktör,
olof.kleberg@bostream.nu

Pendeln slår tillbaka i Ryssland. Efter vågen av amerikansk popkultur som bröt in på allvar i den ryska vardagen under 1990-talet slår nu tendensen tydligt över i det nationellt ryska. Det märks även under några få dagar i Moskva strax före dumavalet i början av december 2007.

Man ser det i grova former, som när den Putinstödjande ungdomsorganisationen Nasji stormar fram med nationella och aggressiva slagord. Man kunde se det under valkampanjen inför dumavalet, då det var idel nationella slagord. Enade Ryssland: "Vi tror på Ryssland, vi tror på oss själva". Kommunistpartiet: "Troget mot folket, nödvändigt för landet".

I de största tevekanalerna tar ryska nöjesprogram och filmer numera stor

plats. Den patriotiska underströmmen märks.

Också i vanliga samtal ryssar emellan kan man få höra att ni i väst, ni förstår inte oss ryssar. Därifrån är steget inte alltför långt till inställningen ”vårt land är omgivet av fiender”, ett klassiskt sovjetiskt tänkesätt som fått en nyrenässans bland militärer och säkerhetsfolk.

Historieskrivningen ska också stramas upp i nationell anda. Vid en konferens sommaren 2007 markerade president Putin att skolorna nu måste få läroböcker som gör de unga stolta över sitt land. Ingen ska få oss att känna skuld, sade han. Tankarna från 1990-talet hade skapat förvirring i ryssarnas hjärnor. Det måste nu rättas till.

Visserligen ska vi minnas ”händelserna efter 1937” (alltså den stora terrorn), menade Putin, men de måste sättas in i ett sammanhang. USA:s kärnvapen över Japan var värre än Stalins politiska förtryck.

Nu ska, utgående från ett par mycket nationalistiska handledningar, ny historieböcker ut till skolorna. Synsättet går ut på att Stalins diktatur var ett nödvändigt svar på kalla kriget, demokratisering var inte möjlig. Och Sovjetunionens fall var ett beklagligt misstag – en vidareutveckling av Putins uttalande häromåret att ”Sovjetunionens sönderfall är 1900-talets största geopolitiska katastrof”.

Tankemönstret passar som hand i handske för den allt aktivare ortodoxa kyrkan. Den är visserligen betydligt mer öppet kritisk till sovjettidens mänskliga förtryck än den politiska regimen – över 1 500 martyrer som dött under sovjetstyret har helgonförklarats på senare år. Men den har samma önskan att

framhäva Ryssland som starkt och nationellt.

Den sannolikt inte särskilt fromme Vladimir Putin syns inviga katedraler och korsa sig vid möten med patriarken Alexij. De båda drar nytta av varandra. Putin säger själv i nyårsnumret av Time, som utsåg honom till ”Person of the Year”, att moral behövs – och moral kan inte särskiljas från religiösa värden. Han har med sig Bibeln i sitt flygplan.

Den ortodoxa kyrkan fyller skickligt det ideologiska vakuum som uppstod efter kommunismen, säger poeten Lev Rubinstein när vi träffas på en fransk restaurang på Sadovaja. Rubinstein är en sparsmakad, prisbelönt författare. På svenska finns Tiden går (2000) med aforismer utformade på kartotekskort. I slutet av förra året utkom han i Moskva med en samling kortessäer, Duchi vremeni, Tidens andar.

Också på det kulturella området tar sig ortodoxa kyrkan ton. Den reagerar på konst och litteratur som går över gränsen för vad kyrkan anser vara anständigt. Flera aktioner har gjorts. Den mest kända är den mot Sacharovinstitutet som 2003 öppnade den religionskritiska utställningen ”Varning! Religion!”. Chefen för institutet Jurij Samodurov åtalades för att uppvigla till religiöst hat. Kyrkliga företrädare fördömde honom. Konservativa kulturföreträdare som filmregissören Nikita Michalkov och författaren Valentin Rasputin uttalade att Rysslands fiender ville förödmjuka det ryska folkets heliga och historiska värden. Ett par år senare dömdes Samodurov och en medarbetare till dryga böter.

Den fria konsten och kulturen trängs alltså nu från två håll, både från staten och från kyrkan, frågar jag Lev Rubinstein. — Nej,

bara från ett enda, svarar han snabbt. Staten och kyrkan står på samma sida.

Den nationella riktningen i mer filosofisk tappning möter jag hos historieforskaren Igor Tjubajs, en gång varm anhängare av en demokratisering av Ryssland. ”Vi trodde att vi hade vunnit friheten 1991, att allt var klart när Sovjetunionen föll”, säger han vid ett samtal i sin nybyggda helårsdatja några mil utanför Moskva. ”Under Jeltsins tid kom vi bara bort från det totalitära, inte in i demokratin. Nu rör vi oss mot det auktoritära. Därför är det bästa vi nu kan hoppas på inte demokrati utan en bättre moral”, resonerar han. ”En sådan moral har varit en styrka genom hela Rysslands tusenåriga historia. Den moralen med tydliga normer och regler borde i dag byggas upp i familjen, i skolorna...” Ser man samhället på det viset blir slutsatsen naturlig: Ryssland är visserligen europeiskt men ska inte kopiera den västeuropeiska modellen.

Som Igor Tjubajs ser det finns det två europeiska traditioner, den ryska och den västliga. De är inte väsensskilda som 1800-talets gamla rysknationalister menade.

Men en besviken demokrat som Tjubajs närmar sig en konservativ rysk nationalist som Aleksandr Solzjenitsyn. Mycket av den politiska nationella retoriken under valkampanjen var förstås ett sätt att väcka väljarnas intresse att sluta upp kring maktens etablissemang. Appeller om nationell stolthet har ju en inte oberättigad grogrund hos många ryssar.

Men hur mycket av denna retorik från toppen är allvarligt menad? Här kan man bara spekulera. Den passar utmärkt väl för de grupper som bygger på säkerhetspolis och tankar om en hotfull omvärld. Men knappast lika väl för de ekonomiska maktgrupper som Putin valt att stödja genom att lyfta fram Dmitrij Medvedev som presidentkandidat.

Det kan till och med vara så som Arkadij Waxberg menar (SvD 27/12 07), att Kreml kan ha spelat färdigt på de nationalistiska strängarna. Nu vill Putingruppen i stället vända sig mot väst igen, där finns de ekonomiska möjligheterna för den själv, hävdar Waxberg.

Ja, det är möjligt. Men man kan inte släppa den nationalistiska anden ur flaskan och hoppas att den låter stänga in sig själv igen. Risken är stor för att chauvinismen är på fri fot i stora delar av det ryska samhället och kommer att öka av egen kraft.

Fortsatt rättslöshet i Tjetjenien

Madina Kij (Magomadova), ordförande för organisationen Tjetjeniens mödrar

Min mamma var 15 år när hennes familj 1944 deporterades till Kazakstan. Tretton år senare återvände hon till Tjetjenien

tillsammans med min far och sina barn. De hann precis se barnen växa upp, den yngste hade just gått ut högskolan när det första tjetjenienkriget började. Militärerna sköt en av mina bröder till döds, en annan är försvunnen, bortförd. Jag har letat efter honom i tolv år. De hann inte hämta sig från det första kriget förrän det andra började. Ett krig som förde med sig än större mänskliga lidanden.

Det vi ser idag i Tjetjenien är resultatet av en nästan sekellång straffrihet för mord på tjetjenska barn, kvinnor och gamlingar. Om dagens generaler kände det allra minsta ansvar, om inte för dessa dödade tjetjener, så åtminstone för de ryska pojkarna, skulle antagligen kriget ha sett helt annorlunda ut. När de inte ens värnar sina egna soldater, är det lätt att föreställa sig inställningen till den tjetjenska civilbefolkningen.

Jag ska ge er ett exempel. På natten till den 28 oktober 2005 alldeles intill skola nr 49 i Groznyj inträffade en fruktansvärd, men för Tjetjenien så typisk, händelse. Familjen Amsadovs hus utsattes först för en granatattack, sedan stormade de ryska federala styrkorna in, sköt fadern och en 18-årig pojke och skadade en 10-åring. Därefter försvann de. På morgonen samlades området upprörda invånare till ett möte i nyss nämnda skola. Några ryska militärer fick syn på folkmassan. I stället för att sätta igång och undersöka den utomrättsliga avrättningen av civilbefolkningen började de hota mötesdeltagarna. De sade att de skulle spränga hela skolan i luften tillsammans med alla barnen, om inte mötet upplöstes. Brottet utreddes aldrig och ingen kom att stå till svars för någonting.

Jag skulle vilja uppmärksamma en sak till. Om det idag hade funnits den minsta lilla tilltro till en objektiv och rättvis domstolsprövning hade detta på ett

radikalt sätt kunnat ändra krigets förlopp. Folk är trötta på kriget, folk är trötta på blodet, folk är utleda på allt. Men vad väntar dem om de lägger ned vapnen?

Här vill jag citera en kvinna, vars 19-årig son fördes bort mitt på blanka dagen av de federala styrkorna. Vi vet att han befann sig på en av inrikestruppernas avdelningar i Groznyj, därefter hittades hans kropp med avskuren hals på en begravningsplats. En brottsutredning inleddes hos åklagarmyndigheten i Groznyj på grundval av dessa fakta, men det ledde inte till någonting. Antagligen ligger fallet och dammar tillsammans med hundratals andra på hyllorna, eller också släpptes det direkt i papperskorgen. Mamman till den mördade sade till mig att om hennes son var skyldig till något, varför dömde de honom inte då? Om det finns myndigheter här, om det finns lagar – varför mördade de honom och kastade ut hans lik?

Det här kunde många mödrar i Tjetjenien ha sagt. Förundersökningsledarna vid åklagarmyndigheterna väcker åtal och låter fallen vila ”på grund av att det är omöjligt att fastställa vilka de skyldiga till bortförandet är”. Detta även i de fall släktingarna ger namn och adress på personerna i fråga.

Inte en enda utredning är slutförd vid något av de välkända massmorden på civila som de federala trupperna utfört, varken i Staropromyslov i Groznyj, i Alchan-Jurt eller i Novyje Aldy. Inte ett enda fall där en massgrav upptäckts är utrett.

I Rysslands fjärde rapport om efterlevnaden av FN:s Tortyrkonvention från november 2006 ges uppgifter om antalet utredda mål och antalet mål som prövats i domstol om försvunna människor. Där skriver man att ”under den tid som

antiterroristoperationen [det vill säga andra tjetjenienkriget] genomförts har 51 mål prövats i domstol gällande 78 olika händelser, och 84 personer har ställts till svars”. Dessa siffror är för det första försvinnande små även med den starkt reducerade officiella statistiken som bakgrund. För det andra har under hela det andra tjetjenienkriget bara två företrädare för de federala styrkorna dömts för bortförande av människor: översten Jurij Budanov och polisen Sergej Lapin. Utöver detta finns det inte en enda dom om bortföranden där medarbetare i de ryska styrkorna figurerar. De siffror som framförs i rapporten gäller mål, där de åtalade var motståndare till de ryska federala styrkorna.

Straffriheten är inte mindre uppenbar i tortyrtutredningar eller i fall där befattningshavare har överträtt sina befogenheter. Till och med i så sällan förekommande fall där tortyroffren är redo att vittna öppet och namnen på torterarna är kända kan förundersökningen bli vilande, till exempel ”på grund av att det är omöjligt att fastställa den misstänktes uppehållsort”. Detta trots att de misstänkta i de flesta fall inte ens finner det nödvändigt att gömma sig.

Under tiden nöter tusen och åter tusen tjetjenska mödrar ut trösklarna till åklagarmyndigheterna i hopp om att finna åtminstone någon uppgift om sina försvunna söner. Där övertygar man dem om att man söker efter de försvunna. Men nu har mödrarna väntat i 13 långa år på underrättelser om sina försvunna söner och hoppats på att makthavarna försvarar deras rättigheter att få veta vad som har hänt med dem.

Vad som hänt de civila tjetjener som de ryska federala styrkorna förde bort för 13 år sedan är fortfarande idag inte fastställt.

Listan över försvunna fortsätter att fyllas på. Under de sista dagarna i november 2007 greps fyra unga män från Argun: Alvi Ertinhajev, 18 år, Husejn Hadisov, 23 år samt Sajhan Eskijev och Muhammed Kurbanov, båda 19 år. Enligt uppgifter från kriminalpoliserna vid det tjetjenska inrikesministeriet skulle de ha haft för avsikt att gå med i en motståndsstyrka. En av de gripna är student vid en högskola i Groznyj. De andra var byggnadsarbetare. En källa inom det tjetjenska rättsväsendet meddelar att alla fyra är föremål för en operativ brottsutredning. Efter 13 år har vi fått stor erfarenhet av hur dessa ”operativa brottsutredningar” brukar sluta.

Tortyr, utomrättsliga avrättningar, en förstörd framtid för den unga generationen, människor som har försvunnit och människor som fortsätter att försvinna, den tjetjenska jorden söndersliten och genomdränkt av barnens blod – detta är inte bara Tjetjeniens Mödrars sorg och olycka, utan hela världens.

Översättning av Sofia Ugglå, Östgruppen för demokrati och mänskliga rättigheter.

Artur Lundkvists fatala felbedömning av rysk litteratur

Magnus Junggren, professor vid Slaviska institutionen, Göteborgs universitet

Av en händelse kom jag nyligen att läsa Artur Lundkvists tiosidiga artikel om den ryska 1900-talslitteraturen i Bonniers ”Västerlandets litteraturhistoria”, del II, fjärde upplagan 1971. Denna artikel – ursprungligen publicerad 1964, sedan efterhand omarbetad – måste idag

karaktiseras som en katastrof. Det hela är naturligtvis särskilt chockerande mot bakgrund av att Lundkvist ju betraktas som den legendariske introduktören av främmande litteraturer.

Lundkvists artikel vittnar om en fullständig tondövhet för storheten i modern rysk litteratur. Leninpristagaren läste med sovjetiska glasögon. Han var en gammal tredjeståndpunktare som mumlade i skägget, när författare (som Andrej Sinjavskij) ställdes inför rätta – och som några år senare rentav skulle komma att legitimera Brezjnevs krigföring i Afghanistan: ”Alla invasioner är inte av ondo”.

Maksim Gorkij ges hos Lundkvist ett enormt utrymme. Inget fel i det – men accenterna hamnar totalt fel. Gorkijs oläsbara tegelsten ”Artamonovs” utnämns till hans kanske främsta verk, den nästan lika oläsbara ”Klim Samgins liv” rankas därefter. Samtidigt avfärdas t ex Andrej Belyj som ”språkextremist” på två rader – om det verkliga storverket, romanen ”Petersburg”, inte ett ord.

Inte ett ord heller om Michail Bulgakov, Andrej Platonov, Jevgenij Zamjatin eller Vasilij Grossman (som ju hade skrivit mer än den oerhörda ”Liv och öde”, tryckt först på 80-talet). Pasternaks ”Doktor Zjivago” reduceras till blott och bart ett konstnärligt misslyckande. Solzjenitsyn uppges skriva ”dokumentärt”, alltså ingen riktig författare. De betydande prosaisterna – utöver Gorkij – heter, får vi veta, Michail Sjolochov, Leonid Leonov och Konstantin Paustovskij.

Bara tystnad om Vladimir Nabokovs ryska prosa. Emigration stod i Lundkvists värld för reaktion. Den kunde inte frambringa betydande konst. Ivan Bunin (idag hyllad i hemlandet som en levande klassiker, inte minst med sina exilnoveller) sägs ha

bleknat i samma ögonblick som han lämnade Ryssland.

Inom poesin ingenting om vare sig Osip Mandelstam, Anna Achmatova eller Marina Tsvetajeva. Däremot (vid sidan om presentationer av Majakovskij och Jesenin) ett erkännande till – Jevgenij Jevtusjenko.

Hundratals Sovjetförfattare avrättades bara under loppet av 1937. Det ville Artur Lundkvist uppenbarligen inte veta någonting om. Här talas inte om terror och massmord, bara i förbigående om ”tvångsinternering” och ”förföljelse” som råkat drabba Solzjenitsyn.

Tänk att denna magnifika okunskap, dessa bortträngningar av realiteterna, dessa inkrökta vänsterfördomar var möjliga för bara drygt 35 år sedan – i ett litteraturhistoriskt standardverk!

Recension:

”Vild kapitalism och gammal byråkrati” av Ann-Mari Sätre Åhlander

Olga Granlöf, socionom och kurator i Lund

Aktualitet och läsekrets

Denna nyligen utgivna bok vänder sig till, och passar dessutom, en mycket bred läsekrets. Det ständigt aktuella Ryssland drar åter till sig uppmärksamhet. Landets ekonomiska tillväxt, den oförutsägbara inrikes- och utrikespolitiken samt rapporter om beskuren yttrandefrihet är svårbegripliga och den senaste utvecklingen i landet har väckt liv i den gamla kremlologin.

Dock, en mycket stor skillnad mot förr är att allt fler reser till och vistas i Ryssland. Beger du dig österut idag slås du av att flygplanen är fullpackade. Bland dina svenska medresenärer hittar du affärsmän, tjänstemän från statliga verk, forskare och entreprenörer. Och jag rekommenderar alla att ta med sig Ann-Mari Sätre Åhlanders bok på sin flygtur i österled.

En svensk tjänsteman från näringslivet eller från en statlig myndighet tar oftast direktflyget till Sankt Petersburg eller Moskva. Det är där hans/hennes samarbetspartners finns och där viktiga beslut tas. Även forskare med Ryssland som forskningsfält får sällan chansen att möta dagens Ryssland och dess invånare bortom de nyrenoverade konferensanläggningarna och de stora hotellen i de två ryska storstäderna. Den svenska tjänstemannen och forskaren hinner sällan med en egen utflykt utanför storstaden på grund av ett späckat arbetsprogram, en hopplös trafiksituation och inte minst av hänsyn till sina ryska värdar.

Den som möjligen kommer att känna igen bokens Ryssland är biståndsarbetaren och småföretagaren. Dessa yrkeskategorier rör sig ofta utanför de erkända maktcentra i Moskva och Sankt Petersburg. Det är de som möter det andra, det nygamla och det provinsiella Ryssland. Det är till detta okända Ryssland författaren tar oss med på sin resa.

Gripande människoöden

Ann-Marie Sätre Åhlander har samlat sitt material till boken under tre resor i Ryssland i samband med uppföljningen av ett Sida-finansierat projekt. Författaren har haft en unik möjlighet att besöka platser och samtala med människor som svenska besökare under sina kortare visiter i Ryssland sällan har tillträde till.

Hon besöker tre kommuner i Nordvästra Ryssland tillhörande samma landsortsregion under tre tillfällen år 2003, 2005 och 2006.

Syftet med resorna och författarens samtal under dessa resor är att följa upp 15 ryska deltagare i en Sida-kurs riktad mot ryska småföretagare. Vi upptäcker att även i det provinsiella Ryssland finns skillnader i levnadsförhållanden. Författaren träffar människor som befinner sig på olika positioner i dagens ryska samhälle. De 15 kursdeltagarna är en rad engagerade entreprenörer, kvinnor och män med drömmar om att starta ett eget företag och att kunna försörja sig på det.

Ett mönster blir snart tydligt: kvinnorna har satsat på företag inom handel, turism, service och småskalig livsmedelsförädling; männen har, ofta med livet som insats, gått in i mer storskaliga projekt med skogsavverkning och livsmedelsproduktion. Resultatet talar för sig själv: av de 15 kursdeltagarna är det två som driver och kan leva av sitt företag, en man är död, en kvinna har lämnat sina barn och sin man för att rymma till Sankt Petersburg, en kvinna driver sitt företag utan att lyckas få det registrerat, en man är tvungen att gömma sig i skogen under en längre tid på grund av sina skulder, medan de resterande kursdeltagarna har lagt sina företagsplaner på is i väntan på bättre tider.

På de oplogade och sönderkörda vägarna möter vi dock fler än de 15 kursdeltagarna. Författaren tar oss hem till kvinnor och män med minimala inkomster. Hon samtalar med människor som är överlevnadskonstnärer, människor som bor kvar på den i det närmaste avfolkade landsbygden och i småsamhällen som skapats högst tillfälligt runt ett skogsavverkningsområde. Dessa kvinnor och män är, efter det kollektiva

jordbrukets upplösning eller efter det att skogen skövplats färdigt, tvungna att klara sin försörjning helt på egen hand. Men hjälp av en liten jordlott och det som skogen fortfarande kan erbjuda, det vill säga småvilt, ved, fiske, bär och svamp, fortsätter de sin livskamp.

Vi möter också politiker som är helt upptagna av maktkampen och strävar mot att behålla sitt tillfälliga politiska övertag. Vi träffar byråkrater och politruker med egna drömmar om den dag då de ska bestiga den politiska tronen.

Anslutande omdöme

Boken är mycket lättläst, språket är okomplicerat och levnadsberättelserna är gripande i sin enkelhet. Läsoplevelsen dras dock ner till viss del av bokens något röriga upplägg och bitvis förenklade språk. Man får en känsla av att författaren har jobbat mot en oåterkallelig deadline och resultatet blir att texten inte känns helt färdig. Boken får en karaktär av rese-rapport, där resenären skriver av sig alla sina intryck innan reseminnena bleknat bort. Ibland blir det svårt att skilja åt var människornas berättelser slutar och var författarens egna slutsatser och analyser börjar.

Trots det okomplicerade språket kan läsaren lätt förirra sig bland alla personligheter. Ryska förnamn och efternamn dyker oavbrutet upp, det hänvisas till personer som Andrejev, Marina, Vlasov eller Mudredov utan närmare presentation eller påminnelse om vilka dessa är. Möjligtvis kan denna ”name-dropping” leda till det jag väljer kalla för Leo Tolstoj-komplexet. Många gånger har jag träffat svenska läsare som då de gett sig i kast med en rysk klassiker blir förvirrade av mängden av ryska namn. Vid läsning av

Ann-Mari Sätre Åhlanders bok förvandlas jag tidvis till en sådan läsare.

Trots det sistnämnda borde boken läsas av alla som har haft eller har med Ryssland att göra. Den erbjuder en detaljerad beskrivning av vardagslivet i stora delar av Ryssland och ger nya insikter för den uppmärksamme läsare som vill göra egna analyser och dra egna slutsatser. Jag vågar påstå att även de som anser sig vara specialister på området kommer få behållning av boken eller åtminstone en bekräftelse på det man själv upplevt eller iakttagit.

Bulletin Nr 4, 2007

Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2008

Redaktör och ansvarig utgivare: Ingmar Oldberg

Bulletinen utkommer med ca 4 nummer per år och kan rekvireras från Ingmar Oldberg

ingold@foi.se tel. 08-6696221, Postadress: Krukmakargatan 46, 11726 Stockholm

Tidigare nummer av Bulletinen finns tillgängliga på Sällskapets hemsida <http://www.sallskapet.org>